

ΤΟ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΚΑΙ ΟΙ ΣΥΓΧΡΟΝΕΣ ΑΠΑΙΤΗΣΕΙΣ ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ

Δημήτριος Βλάχος
Πρόεδρος του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου
Ομότιμος Καθηγητής του Α.Π.Θ.

1. Εισαγωγή

Ο διάλογος και οι προβληματισμοί για τα ζητήματα του ελληνικού Συστήματος Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης ούτε καινούργιοι ούτε πρωτότυποι είναι, με δεδομένο μάλιστα το γεγονός ότι τα τελευταία 40 χρόνια κατέληξαν σε εντυπωσιακά πολλές ρυθμίσεις, μεταρρυθμίσεις ή αντιμεταρρυθμίσεις: από το 1964 μέχρι το 2002 καταγράφονται 6 βασικοί νόμοι για την εκπαίδευση, ενώ την περίοδο 1982-2002 τουλάχιστον 11 επιμέρους ρυθμίσεις. Σε αυτήν την πολυνομία θα πρέπει να προστεθεί και ένα πλήθος κανονιστικών πράξεων (Προεδρικά Διατάγματα, Υπουργικές Αποφάσεις, Εγκύκλιοι κ.ά.), που ακολουθούν τους βασικούς νόμους. Ενδεικτικό παράδειγμα της συγκεκριμένης κατάστασης αποτελεί ο Νόμος 1566/85, που προβλέπει 145 τέτοιες πράξεις, οι περισσότερες από τις οποίες όμως ουδέποτε εκδόθηκαν.

Στα βασικά μειονεκτήματα όλων των εγχειρημάτων συγκαταλέγεται το γεγονός ότι οι συγκεκριμένες προσπάθειες υλοποιήθηκαν χωρίς ποτέ να ελεγχθεί *τι επιτυγχάνει, τι αποτυγχάνει και για ποιον λόγο*. Επιπλέον, αν και η «αναβάθμιση της παρεχόμενης εκπαίδευσης» προβαλλόταν ως αιώτερος στόχος, ουδέποτε τεκμηριώθηκε η ανάγκη λήψης των συγκεκριμένων, κάθε

φορά, μέτρων με βάση τα αποτελέσματα εμπειριστατωμένων μελετών και ερευνών. Εξάλλου, παρόλο που είναι επιστημονικά τεκμηριωμένο ότι αφενός «οποιαδήποτε εκπαιδευτική αλλαγή είναι εγγενώς, ενδημικά και αναπόδραστα μη γραμμική», και αφετέρου πως «η πολυπλοκότητα αποτελεί στοιχείο της αλλαγής και, ως εκ τούτου, απαιτείται συνεκτικός σχεδιασμός», σπανίως οι κατά καιρούς πραγματοποιηθείσες αλλαγές εντάχθηκαν σε ένα πλαίσιο μεσοπρόθεσμου, έστω, εκπαιδευτικού σχεδιασμού. Σπανίως, επίσης, προωθήθηκαν αλλαγές με κριτήριο συγκεκριμένους όρους ποιότητας και αποτελεσματικότητας του συστήματος. Το γεγονός ότι οι συχνές τροποποιήσεις σε επίπεδα δομών του συστήματος και διαδικασιών της εκπαιδευτικής πράξης, καθώς και σε επίπεδο περιεχομένων, μέσων και μεθόδων της διδασκαλίας δεν πλαισιώνονται από ένα στοιχειώδες σύστημα ελέγχου και ανατροφοδότησης, καθιστά κοινά αποδεκτή την παραδοχή ότι στο ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα διαπιστώνεται έλλειμμα σε πρότυπα, διαδικασίες και μηχανισμούς ελέγχου της «ποιότητάς» του.

2. Σύγχρονες ανάγκες και δυνατότητες

Ο μετασχηματισμός της σύγχρονης κοινωνίας σε *κοινωνία της γνώσης* διαμορφώνει νέα δεδομένα και στον χώρο των εκπαιδευτικών συστημάτων, που καλούνται πλέον να ευθυγραμμιστούν με τις απαιτήσεις των καιρών και να διασφαλίσουν τόσο την κοινωνική ενσωμάτωση των πολιτών όσο και τη δυναμική ένταξή τους στην αγορά εργασίας. Το πρόβλημα εμφανίζεται ιδιαίτερα έντονο στους νέους, οι οποίοι στην παρούσα συγκυρία έρχονται αντιμέτωποι με ένα νέο και άκρως ανταγωνιστικό περιβάλλον. Πάντως, βέβαιο είναι ότι, με τις ραγδαίες κοινωνικοοικονομικές αλλαγές που συντελούνται στην εποχή μας, το μέλλον θα εξαρτάται από τον παράγοντα «γνώση» και, κατά συνέπεια, από τους θεσμούς που διαμορφώνουν το πλαίσιο απόκτησής της. Εξίσου βέβαιο είναι ότι στην εποχή μας τα εκπαιδευτικά προβλήματα απαιτούν συνολικότερες και συνθετότερες προσεγγίσεις, γεγονός που επιβάλλει τη ριζική αλλαγή καθιερωμένων αντιλήψεων, μεθόδων και διαδικασιών, ακόμη και σε θεμελιώδη ζητήματα. Ως εκ τούτου όλες οι ανεπτυγμένες χώρες υποχρεώνονται να εκσυγχρονίσουν τα εκπαιδευτικά τους συστήματα με βασικούς άξονες αναφοράς α) τη δημιουργία ευέλικτων εκπαιδευτικών δομών, ικανών να επιδέχονται συνεχείς αλλαγές, και β) την εγκαθίδρυση μηχανισμών και διαδικασιών συνεχούς ελέγχου και διασφάλισης της ποιότητας της παρεχόμενης εκπαίδευσης.

Στην Ευρωπαϊκή Ένωση έχουν αναληφθεί πολλές πρωτοβουλίες για τον εκσυγχρονισμό και την αναβάθμιση της εκπαίδευσης, ενώ παράλληλα αναπτύσσονται ερευνητικές δραστηριότητες με σκοπό τη δημιουργία κοινών

δεικτών «ποιότητας», με τους οποίους επιδιώκεται, μεταξύ άλλων, η διασφάλιση της ποιότητας και η σύγκλιση των εκπαιδευτικών συστημάτων των κρατών-μελών.

Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο, στα συμπεράσματα της Εαρινής Συνόδου του 2006, δήλωνε ότι «η εκπαίδευση και η επαγγελματική κατάρτιση αποτελούν κρίσιμους παράγοντες για την ανάπτυξη της μακροπρόθεσμης δυναμικής της Ευρωπαϊκής Ένωσης για ανταγωνιστικότητα και κοινωνική συνοχή. Η αριστεία και η καινοτομία σε όλα τα επίπεδα εκπαίδευσης και κατάρτισης είναι από τα βασικότερα ζητούμενα της ευρωπαϊκής πολιτικής. Πρέπει να υπάρξουν μεταρρυθμίσεις ώστε να αυξηθεί η αποτελεσματικότητα των εκπαιδευτικών συστημάτων...».

Κατ' αναλογία, το ελληνικό σύστημα Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης αποτελεί κρίσιμο παράγοντα για τον σχεδιασμό του αναπτυξιακού προγράμματος της χώρας με χρονικό ορίζοντα την περίοδο 2007-13. Η πολιτική αναζήτηση μιας καλύτερης ποιότητας ζωής για το κοινωνικό σύνολο, που εδράζεται στο τετράπτυχο *ανάπτυξη – ανταγωνιστικότητα – εκπαίδευση – απασχόληση* και έχει ως βασική προϋπόθεση την παιδεία, δηλαδή την παροχή αγωγής και γνώσης σε όλους, εκφράστηκε με το Εθνικό Πρόγραμμα Μεταρρυθμίσεων 2005-08 για την ανάπτυξη και την απασχόληση, που υπέβαλε η ελληνική κυβέρνηση στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Στο συγκεκριμένο Πρόγραμμα μεταξύ άλλων αποτυπώνεται κατά τρόπο σαφή η έμφαση στον ανθρωποκεντρικό χαρακτήρα της αναπτυξιακής πολιτικής. Η ανάδειξη της κοινωνίας της γνώσης σε βασικό πυλώνα της εθνικής μεταρρυθμιστικής στρατηγικής διαφαίνεται από τη βαρύτητα που αποδίδεται σε επενδυτικά μέτρα που σχετίζονται με το ανθρώπινο κεφάλαιο, όπως είναι η αύξηση της δημόσιας δαπάνης για την εκπαίδευση, η ενίσχυση της ευελιξίας και της συνοχής του εκπαιδευτικού συστήματος, καθώς και η ανάδειξη της ποιότητας και της αποτελεσματικότητάς του μέσω της αποκέντρωσης, της μείωσης της γραφειοκρατίας και της εφαρμογής της αξιολόγησης σε κάθε βαθμίδα της εκπαίδευσης. Συγχρόνως, η αξιοποίηση των Νέων Τεχνολογιών αποτελεί βασική παράμετρο του σχεδιασμού, όχι μόνο ως αντικείμενο, αλλά και ως μέσο διδασκαλίας.

Με άξονα αναφοράς τα παραπάνω δεδομένα, το ελληνικό σύστημα Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης καλείται να εκτιμήσει τις δυνατότητες (πλεονεκτήματα), τις αδυναμίες (μειονεκτήματα), τις ευκαιρίες και τους κινδύνους που εμφανίζει η τρέχουσα λειτουργία του, αλλά και να σχεδιάσει την αναπτυξιακή του πορεία για την περίοδο 2007-13 (ανάλυση κατά SWOT).

Στα πλεονεκτήματα του εκπαιδευτικού συστήματος συγκαταλέγονται το υψηλό ποσοστό των νέων που ολοκληρώνουν τη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση

ση, τα υψηλά ποσοστά εισαγομένων στην Τριτοβάθμια Εκπαίδευση, τα υψηλά ποσοστά αποφοίτων φυσικομαθηματικών και τεχνολογικών επιστημών, καθώς και το υψηλό επίπεδο ανθρώπινο δυναμικό. Από την πλευρά τους, φαινόμενα όπως οι χαμηλές δημόσιες δαπάνες για την Πρωτοβάθμια και Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση, η έλλειψη αξιολόγησης του εκπαιδευτικού έργου, το χαμηλό επίπεδο των βασικών δεξιοτήτων (βλ. PISA 2006), η περιορισμένη σύνδεση με την αγορά εργασίας, τα υψηλά ποσοστά πρόωρης εγκατάλειψης του σχολείου σε ορισμένες ομάδες πληθυσμού (βλ. σχετική έρευνα του Π.Ι.), η χρονική καθυστέρηση στη χρήση και στη διδασκαλία των Νέων Τεχνολογιών, το χαμηλό ποσοστό συμμετοχής στην Προσχολική Εκπαίδευση και η συρρίκνωση της Τεχνικοεπαγγελματικής Εκπαίδευσης συγκαταριθμούνται στις αδυναμίες του ελληνικού εκπαιδευτικού συστήματος.

Από την αντιπαράθεση των στοιχείων που συνθέτουν το σκηνικό των δυνατοτήτων και των αδυναμιών του ελληνικού εκπαιδευτικού συστήματος διαφαίνονται οι κατά προτεραιότητα ευκαιρίες στις οποίες συγκαταλέγονται η αναβάθμιση και ο εκσυγχρονισμός του εκπαιδευτικού έργου, η διεύρυνση των ευκαιριών πρόσβασης στο εκπαιδευτικό σύστημα, η χρήση των Νέων Τεχνολογιών στα σχολεία, συμπεριλαμβανομένου του Διαδικτύου, η ενίσχυση των υποδομών της εκπαίδευσης και η βελτίωση των μέσων διδασκαλίας, καθώς και η αναβάθμιση των ΕΠΑ.Λ. και ΕΠΑ.Σ.

3. Οι στρατηγικοί στόχοι για την παιδεία

Το αναπτυξιακό όραμα για την παιδεία συγκεκριμενοποιείται για την προγραμματική περίοδο 2007-13 στο πλαίσιο των Στρατηγικών Στόχων (Σ.Σ.) που τίθενται από το Επιχειρησιακό Πρόγραμμα (Ε.Π.) «Εκπαίδευση και δια βίου μάθηση» του ΥΠ.Ε.Π.Θ. Εκτιμάται ότι η υλοποίηση των σχετικών δράσεων του προγράμματος θα έχει ως αποτέλεσμα την επίτευξη συγκεκριμένων ποσοτικών δεικτών και ποιοτικών χαρακτηριστικών του ελληνικού εκπαιδευτικού συστήματος. Σύμφωνα με το εν λόγω πρόγραμμα οι Σ.Σ. που πρέπει να επιτευχθούν είναι:

α) *Η αναβάθμιση της ποιότητας της εκπαίδευσης και η προώθηση της κοινωνικής ενσωμάτωσης.* Η συγκεκριμένη προσπάθεια αποσκοπεί στην αύξηση των επενδύσεων για την αναμόρφωση, τον εκσυγχρονισμό και την αποκέντρωση του εκπαιδευτικού συστήματος, καθώς και στην ενδυνάμωση της κινητικότητας του μαθητικού πληθυσμού στην Πρωτοβάθμια και Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση για την αντιμετώπιση της σχολικής διαρροής και του συνακόλουθου κοινωνικού αποκλεισμού. Στο συγκεκριμένο πλαίσιο αναφοράς προωθείται η ενίσχυση της πρόσβασης και ισότιμης συμμετοχής όλων στο εκπαιδευτικό

σύστημα, και ιδιαίτερα των ατόμων που χρήζουν ιδιαίτερης μέριμνας, όπως π.χ. άτομα με αναπηρίες (Α.Μ.Ε.Α.) και ευάλωτες κοινωνικές ομάδες (Ε.Κ.Ο.), γεγονός που διασφαλίζει την ισότητα των ευκαιριών και την κοινωνική συνοχή, ενισχύοντας τα ποιοτικά χαρακτηριστικά του εκπαιδευτικού συστήματος. Συγχρόνως, η αναβάθμιση της εκπαίδευσης συνδέεται πλέον άμεσα με την εισαγωγή αλλά και την επιτάχυνση του ρυθμού ένταξης των Νέων Τεχνολογιών, μέσω της επιμόρφωσης των εκπαιδευτικών και της ενίσχυσης των υποδομών με ηλεκτρονικούς υπολογιστές και δίκτυα. Παράλληλα, προωθούνται διαδικασίες συστηματικής καταμέτρησης της προόδου που πιστοποιείται για την αναβάθμιση του εκπαιδευτικού συστήματος και την ενίσχυση της κοινωνικής ενσωμάτωσης, και οι οποίες υλοποιούνται μέσω: α) της ανάπτυξης του συστήματος αξιολόγησης στην Πρωτοβάθμια και Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση και στην αρχική επαγγελματική κατάρτιση, και β) της ανάπτυξης του εθνικού συστήματος αξιολόγησης και διασφάλισης της ποιότητας και τεκμηρίωσης των ιδρυμάτων Ανώτατης Εκπαίδευσης.

β) *Η αναβάθμιση των συστημάτων αρχικής επαγγελματικής κατάρτισης και επαγγελματικής εκπαίδευσης και η σύνδεση της εκπαίδευσης με την αγορά εργασίας.* Τόσο η συρρίκνωση της τεχνικοεπαγγελματικής κατάρτισης όσο και η μειωμένη ελκυστικότητα και αποτελεσματικότητα της αρχικής επαγγελματικής κατάρτισης στην Ελλάδα επιτάσσουν μεθοδευμένες και κατάλληλα στοχευμένες προσπάθειες για την αντιμετώπισή τους, ώστε να διασφαλιστεί η αναβάθμισή τους. Ειδικότερα, για τον επαναπροσδιορισμό του ρόλου της αρχικής επαγγελματικής κατάρτισης προβλέπεται α) η αναθεώρηση του τρόπου δόμησης και συνάρθρωσης των ειδικοτήτων και των Προγραμμάτων Σπουδών, β) ο καθορισμός των επαγγελματικών δικαιωμάτων και γ) η θέσπιση ενός συστήματος αναγνώρισης για την τυπική πιστοποίηση της μάθησης, στο επίπεδο ενός ευρωπαϊκού πλαισίου επαγγελματικών προσόντων. Με δεδομένο ότι τα υψηλά ποσοστά ανεργίας των νέων, ειδικά εκείνων με μέτριο επίπεδο εκπαίδευσης (και συγκεκριμένα μέχρι τη μεταδευτεροβάθμια εκπαίδευση) συνδέονται άμεσα με την αδυναμία σύζευξης της εκπαίδευσης με την αγορά εργασίας, στο πλαίσιο του συγκεκριμένου στρατηγικού στόχου επιχειρείται η προώθηση μέτρων για την άρση του προβλήματος.

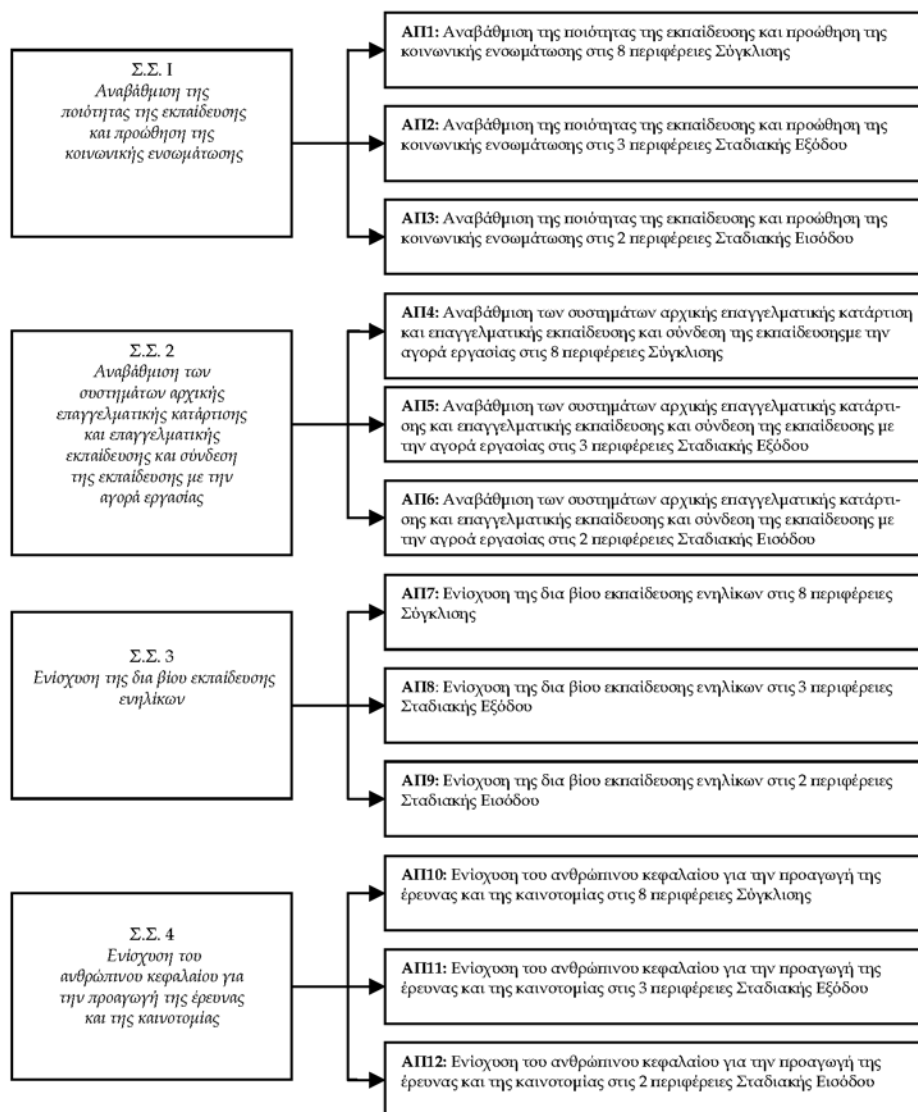
γ) *Η ενίσχυση της δια βίου μάθησης.* Ο συγκεκριμένος στρατηγικός στόχος επικεντρώνεται στη δια βίου μάθηση των ενηλίκων (25-64 ετών). Αξίζει να επισημανθεί ότι η Ελλάδα εμφανίζει το χαμηλότερο ποσοστό συμμετοχής στη δια βίου μάθηση ακόμη και σε σύγκριση με νέα κράτη-μέλη της Ε.Ε., ενώ ως προς το ποσοστό συμμετοχής δεν παρατηρείται αισθητή διαφοροποίηση με κριτήριο το φύλο. Η υστέρηση, σε σχέση με το μέσο ευρωπαϊκό ποσοστό συμμετοχής, αγγίζει τις 9 ποσοστιαίες μονάδες, καταδεικνύοντας με τον καλύτερο τρόπο την ανάγκη για ενίσχυση της δια βίου μάθησης του

εργατικού δυναμικού της χώρας για όλες τις παραγωγικές ηλικίες με ευέλικτα προγράμματα κατάρτισης. Η ενίσχυση της δια βίου εκπαίδευσης πρόκειται να προωθηθεί με την ανάπτυξη συστήματος ενδεδειγμένων κινήτρων, ιδιαίτερα για τα άτομα χαμηλών προσόντων ή μεγαλύτερης ηλικίας, καθώς και τα άτομα που εγκατέλειψαν πρόωρα το τυπικό εκπαιδευτικό σύστημα. Επιπρόσθετα προβλέπεται και η περαιτέρω ανάπτυξη της εξ αποστάσεως εκπαίδευσης.

δ) *Η ενίσχυση του ανθρώπινου κεφαλαίου για την προαγωγή της έρευνας και της καινοτομίας.* Ο συγκεκριμένος στόχος εστιάζει στην ενίσχυση της έρευνας και της τεχνολογικής ανάπτυξης στην Ελλάδα, με φορείς υλοποίησης τα Ανώτατα Εκπαιδευτικά Ιδρύματα και τη Γενική Γραμματεία Έρευνας και Τεχνολογίας.

Διάγραμμα 1

Οι στρατηγικοί στόχοι και οι άξονες προτεραιότητας του Ε.Π.

Στον πίνακα που ακολουθεί εμφανίζεται η στρατηγική με την οποία προβλέπεται, την περίοδο 2007-13, να αντιμετωπιστούν οι αδυναμίες του συστήματος εκπαίδευσης και κατάρτισης στη χώρα μας. Κάθε ένας από τους τέσσερις στρατηγικούς στόχους περιλαμβάνει τρεις θεματικούς άξονες προτεραιότητας (βλ. Διάγραμμα 1) του Επιχειρησιακού Προγράμματος (ένας για κάθε κατηγορία περιφερειών της χώρας, σύγκλισης, σταδιακής εξόδου,

σταδιακής εισόδου), ενώ κάθε άξονας προτεραιότητας αναλύεται σε ειδικούς στόχους (Ε.Σ.). Με την υλοποίηση των εν λόγω παρεμβάσεων, γεγονός που συνιστά υποχρέωση όλων των εμπλεκόμενων φορέων εκπαίδευσης, υπολογίζεται ότι το εκπαιδευτικό σύστημα, ανταποκρινόμενο στις απαιτήσεις που διαμορφώνονται στο σύγχρονο παγκοσμιοποιημένο περιβάλλον, θα πραγματοποιήσει σοβαρά βήματα προόδου για την αναβάθμιση και τη διασφάλιση της αποτελεσματικότητάς του.

Πίνακας 1
Σύνδεση των αδυναμιών (SWOT) με τους στρατηγικούς στόχους του Ε.Π.

Αδυναμίες	Σ.Σ. 1	Σ.Σ. 2	Σ.Σ. 3	Σ.Σ. 4
Χαμηλές δημόσιες δαπάνες για την Πρωτοβάθμια και Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση	√√	√		
Χαμηλή συμμετοχή σε προγράμματα δια βίου εκπαίδευσης	√	√√	√√	√
Έλλειψη αξιολόγησης εκπαιδευτικού έργου	√√			
Χαμηλό επίπεδο βασικών δεξιοτήτων (όπως προσδιορίζεται από την PISA)	√√	√√	√	√
Περιορισμένη σύνδεση της εκπαίδευσης με την αγορά εργασίας (υψηλό ποσοστό ανεργίας πτυχιούχων) – πρόβλημα «αρχικής ενσωμάτωσης»	√√	√√	√	
Υψηλά ποσοστά πρόωρης εγκατάλειψης του σχολείου (ιδιαίτερα σε συγκεκριμένες ομάδες πληθυσμού)	√√	√√	√√	
Καθυστέρηση στη διδασκαλία και στη χρήση των Νέων Τεχνολογιών στην εκπαίδευση	√√	√	√	√
Ασυμβατότητες μεταξύ προσφοράς και ζήτησης εργασίας στον τομέα της Ε.Τ.Α.	√			√√
Χαμηλή συμμετοχή στην προσχολική εκπαίδευση	√√		√	
Διαρκής συρρίκνωση της Τεχνικοεπαγγελματικής Εκπαίδευσης	√	√√	√	

Σ.Σ. 1: «Αναβάθμιση της ποιότητας της εκπαίδευσης και προώθηση της κοινωνικής ενσωμάτωσης»

Σ.Σ. 2: «Αναβάθμιση των συστημάτων αρχικής επαγγελματικής κατάρτισης και επαγγελματικής εκπαίδευσης και σύνδεση της εκπαίδευσης με την αγορά εργασίας»

Σ.Σ. 3: «Ενίσχυση της δια βίου εκπαίδευσης ενηλίκων»

Σ.Σ. 4: «Ενίσχυση του ανθρώπινου κεφαλαίου για την προαγωγή της έρευνας και της καινοτομίας»

4. Ο ρόλος του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου.

Το Παιδαγωγικό Ινστιτούτο (Π.Ι.) είναι αποκεντρωμένη δημόσια υπηρεσία που υπάγεται απευθείας στον Υπουργό Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων και λειτουργεί ως γνωμοδοτικό όργανο για θέματα Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης. Κύρια αποστολή του είναι η μελέτη, ο προγραμματισμός, ο συντονισμός και η εφαρμογή όλων των επιστημονικών-

παιδαγωγικών διαδικασιών που αποσκοπούν στη συνεχή βελτίωση της παρεχόμενης εκπαίδευσης με την προώθηση μεθόδων και μέσων που υποστηρίζουν το εκπαιδευτικό έργο. Ειδικότερα, σύμφωνα με το ισχύον νομικό πλαίσιο, οι κυριότερες αρμοδιότητες του Π.Ι. είναι οι ακόλουθες:

- Η επιστημονική έρευνα, η μελέτη ζητημάτων-θεμάτων που σχετίζονται με την εκπαίδευση (Πρωτοβάθμια και Δευτεροβάθμια), καθώς και η αξιολόγηση των αποτελεσμάτων της εκπαιδευτικής πράξης.
- Η επεξεργασία και υποβολή προτάσεων ή γνωμοδοτήσεων για ειδικότερα θέματα Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας, Γενικής και Τεχνικής, Εκπαίδευσης (Αναλυτικά και Ωρολόγια Προγράμματα Σπουδών, διδακτικά εγχειρίδια, οδηγίες διδασκαλίας, κ.ά.), όπως επίσης και για θέματα επιμόρφωσης των εκπαιδευτικών, ποιότητας της εκπαίδευσης, Αγωγής Υγείας, Καινοτόμων Προγραμμάτων κ.λπ.
- Η υποστήριξη του Υπουργείου Παιδείας στον σχεδιασμό, στον προγραμματισμό και στην εφαρμογή της εκπαιδευτικής πολιτικής.
- Η παρακολούθηση των εξελίξεων στον χώρο της Παιδαγωγικής και της Τεχνολογίας, αλλά και η προώθηση των εφαρμογών τους στην εκπαιδευτική πράξη μέσω προγραμμάτων επιμόρφωσης των εκπαιδευτικών.

Κατά την παρούσα περίοδο το Π.Ι. οφείλει, σύμφωνα με τις θεσμοθετημένες αρμοδιότητές του, να ανταποκριθεί σε δύο προκλήσεις: στην ολοκλήρωση αφενός των συγχρηματοδοτούμενων από το Γ' Κ.Π.Σ. έργων (Ε.Π.Ε.Α.Ε.Κ. ΙΙ), τα οποία λήγουν στις 31-12-08, και αφετέρου στη συμμετοχή του στο Εθνικό Στρατηγικό Πλαίσιο Αναφοράς (Ε.Σ.Π.Α.) 2007-13.

4.1 Η ολοκλήρωση των έργων του ΕΠΕΑΕΚ ΙΙ (Γ' Κ.Π.Σ.)

Βασικός στόχος του Π.Ι. κατά την τετραετία 2004-07 υπήρξε η ολοκλήρωση των προϋποθέσεων για την εισαγωγή της *διαθεματικότητας* στην υποχρεωτική εκπαίδευση, μέσω του Διαθεματικού Ενιαίου Πλαισίου Προγραμμάτων Σπουδών (Δ.Ε.Π.Π.Σ.) και των Αναλυτικών Προγραμμάτων Σπουδών (Α.Π.Σ.), που αποφασίστηκε το 2003. Η συγκεκριμένη προτεραιότητα υλοποιήθηκε σχεδόν στο σύνολό της με τη συγγραφή ενενήντα δύο (92) νέων Βιβλίων του Μαθητή για το Νηπιαγωγείο, το Δημοτικό και το Γυμνάσιο, και τη δημιουργία αντίστοιχου συνοδευτικού-υποστηρικτικού εκπαιδευτικού υλικού (Βιβλίο Εκπαιδευτικού, εκπαιδευτικό λογισμικό, χάρτες, κ.ά.). Τα εκπαιδευτικά αυτά πακέτα έχουν ήδη προωθηθεί στα σχολεία, ενώ απομένουν άλλα επτά τα οποία θα εισαχθούν κατά το επόμενο σχολικό έτος.

Η εισαγωγή των νέων διδακτικών εγχειριδίων στη διδακτική πράξη θεωρήθηκε απαραίτητο να συμπληρωθεί από μια στοχευμένη προσπάθεια αξιο-

λόγησής τους. Κατά συνέπεια, με την ολοκλήρωση δύο σχεδόν ετών χρήσης των νέων βιβλίων από εκπαιδευτικούς και μαθητές, σχεδιάσαμε και θέσαμε ήδη σε εφαρμογή ένα ειδικό πρόγραμμα έρευνας και αξιολόγησής τους, ποσοτικής και ποιοτικής, στο οποίο συμμετέχουν Σχολικοί Σύμβουλοι, εκπαιδευτικοί και μαθητές (πρόκειται να συμπληρωθούν 65.000 περίπου ερωτηματολόγια, και ειδικότερα: 92 διαφορετικά ερωτηματολόγια για Σχολικούς Συμβούλους και εκπαιδευτικούς, και 79 για μαθητές). Στόχος είναι η μελλοντική βελτίωση και αναθεώρηση των βιβλίων να προκύψει από την ίδια την εκπαιδευτική διαδικασία και πράξη, με την ενεργό συμμετοχή της εκπαιδευτικής κοινότητας.

Παράλληλα, εκτός από τα έργα που αφορούν στην εισαγωγή των νέων βιβλίων στα σχολεία, βρίσκονται σε εξέλιξη και άλλα προγράμματα (ολοκληρώνονται στο τέλος του τρέχοντος έτους), μεταξύ των οποίων συγκαταλέγονται ενδεικτικά τα ακόλουθα:

- Η *Αξιολόγηση των Ποιοτικών Χαρακτηριστικών του Συστήματος Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης*.
- Η εισαγωγή της *δεύτερης Ξένης Γλώσσας στην Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση* (πilotικό πρόγραμμα).
- Η ανάπτυξη *Κέντρων Συμβουλευτικής και Επαγγελματικού Προσανατολισμού*.
- Η προμήθεια και εγκατάσταση στα σχολεία *εκπαιδευτικών λογισμικών, συμπεριλαμβανομένων και λογισμικών για την υποστήριξη της διδασκαλίας για Α.Μ.Ε.Α.* (πρόγραμμα της Κοινωνίας της Πληροφορίας).
- Η σύνταξη *Αναλυτικών Προγραμμάτων για άτομα με μαθησιακές δυσκολίες*.
- Το «*παρατηρητήριο*» *μετάβασης στην εκπαίδευση και στην αγορά εργασίας των μαθητών της Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης*.
- Τα *Καινοτόμα Προγράμματα κ.ά.*

Η διευθέτηση ποικίλων και κρίσιμων διοικητικών, νομικών και τεχνικών εκκρεμοτήτων, οι οποίες προέκυψαν κατά την εφαρμογή μιας εξαιρετικά πολύπλοκης, αλλά επιβεβλημένης διαδικασίας για την παραγωγή του διδακτικού υλικού, που ξεκίνησε το 2003, και η αυστηρή τήρηση των κανόνων οικονομικής διαχείρισης όλων των αναφερθέντων συγχρηματοδοτούμενων από την Ευρωπαϊκή Ένωση (Ε.Κ.Τ. 75%) και το Ελληνικό Δημόσιο (Π.Δ.Ε. 25%) έργων, αποτέλεσαν βασικό αντικείμενο ενασχόλησης του Π.Ι. κατά την περασμένη τριετία. Τα άριστα αποτελέσματα αυτής της προσπάθειας επιβεβαιώθηκαν κατά τον έλεγχο που διενεργήθηκε από τα αρμόδια ελεγκτικά όργανα της Ευρωπαϊκής Ένωσης, τα οποία εξέφρασαν και γραπτώς την ικανοποίησή τους.

4.2 Το πρόγραμμα του Π.Ι. για τη «Διερεύνηση της Ποιότητας της Εκπαίδευσης»

Η βελτίωση της ποιότητας των εκπαιδευτικών συστημάτων θεωρείται ένας από τους κυριότερους στρατηγικούς στόχους μέσα στο διευρυμένο κοινωνικοοικονομικό περιβάλλον της Ε.Ε. Τα κράτη-μέλη καλούνται να αναπτύξουν και να εφαρμόσουν πολιτικές που θα προσαρμόσουν τα εκπαιδευτικά συστήματα στις ανάγκες της αειφόρου ανάπτυξης. Ο ορισμός ωστόσο της ποιότητας της εκπαίδευσης, και κατά συνέπεια η αποτίμησή της, είναι δύσκολο και πολύπλοκο εγχείρημα, διότι η «ποιότητα» επηρεάζεται από τις εκάστοτε κοινωνικές, ιστορικές συγκυρίες και πολιτικές επιλογές. Η πλέον διαδεδομένη άποψη διαβαθμίζει την ποιότητα της εκπαίδευσης με βάση τη συμβολή της τελευταίας στη διαμόρφωση της προσωπικότητας των μαθητών και την πρακτική της αποτελεσματικότητα. Εξίσου βασίμα υποστηρίζεται η άποψη ότι θα πρέπει να μιλάμε για «ποιότητες» και όχι για «ποιότητα», κάνοντας διάκριση ανάμεσα στις απαιτήσεις των εμπλεκόμενων ομάδων (λ.χ. μαθητές, δάσκαλοι, κοινωνία, αγορά εργασίας, κυβερνήσεις) για τη διασφάλιση της ποιότητας της παρεχόμενης εκπαίδευσης. Ευνόητο είναι ότι στη διαμόρφωση της ποιότητας του προϊόντος ενός συστήματος θα πρέπει να συνεκτιμάται η ποιότητα των εισροών, των διαδικασιών αλλά και των εκροών.

Θέλοντας να προσεγγίσουμε, για πρακτικούς σκοπούς, την έννοια της ποιότητας της Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης που παρέχεται στη χώρα μας, δεχτήκαμε ότι αυτή θα μπορούσε να θεωρηθεί ως μία συνάρτηση πολλών μεταβλητών (παραμέτρων ή παραγόντων, όπως τις ονομάσαμε), οι οποίες την χαρακτηρίζουν και θα πρέπει να καλύπτουν στον μεγαλύτερο δυνατό βαθμό α) τις θεσμικές προϋποθέσεις που ορίζουν για την εκπαίδευση το Σύνταγμα και οι νόμοι, β) τις αναγκαιότητες που υπαγορεύει η απαίτηση για ομαλή ένταξη των μαθητών στην κοινωνία και στην αγορά εργασίας. Με τη σειρά τους, οι αρχικές μεταβλητές είναι συναρτήσεις πολλών επιμέρους μεταβλητών (υποπαραμέτρων), γεγονός που αποδεικνύει την πολυπλοκότητα του προβλήματος. Κάθε μεταβολή στις επιμέρους μεταβλητές επιφέρει και αντίστοιχη μεταβολή στο ποιοτικό αποτέλεσμα του συστήματος. Επομένως, για τη συνολική βελτίωση της ποιότητας της εκπαίδευσης, θα πρέπει, αφού οριστούν οι παράμετροι που την καθορίζουν, να προσδιοριστεί η αλληλεπίδρασή τους, να αποτυπωθεί η παρούσα κατάσταση του εκπαιδευτικού συστήματος ως προς τις εν λόγω παραμέτρους και στη συνέχεια να αποφασιστούν οι απαιτούμενες βελτιωτικές παρεμβάσεις. Η αποτύπωση της ισχύουσας κατάστασης απαιτεί ποσοτική (μέσω ερωτηματολογίων) και ποιοτική (μέσω συνεντεύξεων) επιτόπια έρευνα. Συγχρόνως, η επεξεργασία των αποτελεσμάτων και η διατύπωση προτάσεων προϋποθέτει κατάλληλο

επιστημονικό επιτελείο που θα καλύπτει όλες τις συναφείς με το αντικείμενο της έρευνας επιστημονικές ειδικότητες.

Στο συγκεκριμένο πλαίσιο αναφοράς, το Τμήμα Ποιότητας της Εκπαίδευσης του Π.Ι. ξεκίνησε στις αρχές του 2005 ένα ερευνητικό πρόγραμμα για τη «Διερεύνηση των Ποιοτικών Χαρακτηριστικών του Συστήματος Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης», το οποίο θα ολοκληρωθεί τον Σεπτέμβριο του 2008 με τη δημοσιοποίηση των ερευνητικών αποτελεσμάτων. Στο διάγραμμα που ακολουθεί αποτυπώνονται οι παράμετροι ποιότητας του εκπαιδευτικού συστήματος, όπως έχουν καθοριστεί στο θεωρητικό μέρος της έρευνας: το *διοικητικό πλαίσιο*, το *παιδαγωγικό πλαίσιο*, η *υλικοτεχνική υποδομή* και ο *μηχανισμός υποστήριξης και ανατροφοδότησης*. Στο ίδιο διάγραμμα αποτυπώνεται η εξάρτηση των συγκεκριμένων παραμέτρων από τους *οικονομικούς πόρους* και την *κοινωνική αποδοχή*, ενώ συγχρόνως εμφανίζεται και η συνοχή τους (συνέργεια παραμέτρων), καθώς επισημαίνεται ότι οι παράμετροι δεν αποτελούν αυτόνομες μονάδες, αλλά διασυνδέονται και αλληλεπιδρούν μεταξύ τους. Κατά συνέπεια, η διερεύνηση της ποιότητας της εκπαίδευσης δεν μπορεί παρά να διατρέχει και να συνδυάζει όλες τις παραμέτρους του συστήματος, τόσο μεταξύ τους όσο και με τους εξωτερικούς παράγοντες που τις επηρεάζουν. Στόχος επομένως της ερευνητικής προσπάθειας είναι όχι μόνον η αποτίμηση της κάθε παραμέτρου χωριστά στη συγκεκριμένη χρονική συγκυρία, αλλά η δημιουργία ενός μηχανισμού εκτίμησης και ανάδειξης κυρίως του τρόπου αλληλεπίδρασής τους στη διαδικασία διαμόρφωσης της ποιότητας, με μακροπρόθεσμο στόχο την ανάπτυξη δράσεων για τη συνεχή βελτίωσή της.

Οι ευρύτεροι στόχοι της εκπαίδευσης τίθενται σε εθνικό επίπεδο, επηρεαζόμενοι από τη χρονική συγκυρία και τις γενικότερες διεθνείς τάσεις, αλλά και από τους ιδιαίτερους εθνικούς στόχους. Το εκπαιδευτικό σύστημα, μέσα από κατάλληλα διαμορφωμένες δομές, οφείλει να υλοποιεί τους εθνικούς στόχους: στο πλαίσιο των διοικητικών δομών αναπτύσσεται η εκπαιδευτική πολιτική και οι μηχανισμοί εφαρμογής της (νομοθεσία, υπηρεσίες, εκπαιδευτικοί), ενώ συγχρόνως «δημιουργείται» με κατάλληλα κριτήρια ένταξης και εξέλιξης το ανθρώπινο δυναμικό της εκπαίδευσης. Στο πλαίσιο των παιδαγωγικών δομών ορίζονται τα Αναλυτικά Προγράμματα Σπουδών, οι διδακτικές μέθοδοι-παιδαγωγικές προσεγγίσεις, καθώς και το κατάλληλο διδακτικό υλικό. Παράλληλα ορίζεται το χρονικό περιθώριο της υλοποίησης των Αναλυτικών Προγραμμάτων, μέσω των Ωρολογίων Προγραμμάτων, και καθορίζονται οι μέθοδοι αξιολόγησης του μαθητή. Στο πλαίσιο της υλικοτεχνικής υποδομής αναπτύσσονται και αναβαθμίζονται οι κτιριακές εγκαταστάσεις, τα εργαστήρια, οι βιβλιοθήκες και το εποπτικό υλικό.

Οι δομές δημιουργούνται, αναβαθμίζονται, εκσυγχρονίζονται και εξελίσσονται με τη συνδρομή μηχανισμών υποστήριξης, ανατροφοδότησης και

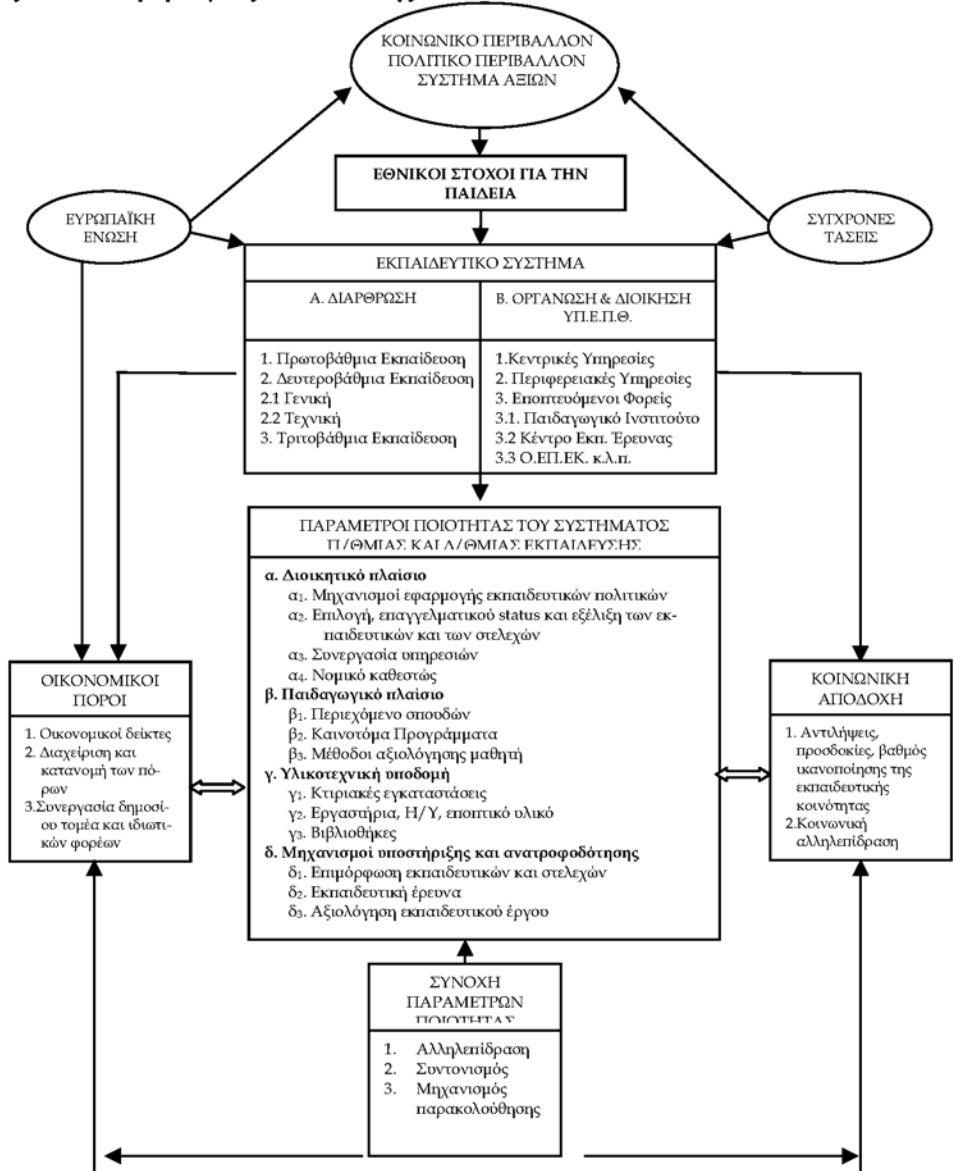
μετεξέλιξης. Στο πλαίσιο αυτό προβλέπεται η επιμόρφωση των εκπαιδευτικών και των στελεχών, η εκπαιδευτική έρευνα και η αξιολόγηση του εκπαιδευτικού έργου. Συγχρόνως οι παραπάνω δομές υποστηρίζονται από τους διατιθέμενους οικονομικούς πόρους, ενώ τον τελευταίο λόγο σε μια δημοκρατική κοινωνία έχει η κοινωνική αποδοχή ολόκληρου του εκπαιδευτικού συστήματος.

Ένα σημαντικό στοιχείο της ερευνητικής μας προσπάθειας¹ είναι ότι επιχειρεί να διερευνήσει την *Ποιότητα του Συστήματος Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης* μέσω μιας συμμετοχικής διαδικασίας, η οποία επικεντρώνεται στη σχολική μονάδα και στηρίζεται στην αλληλεπίδραση με την εκπαιδευτική κοινότητα. Η εκπαιδευτική πραγματικότητα σε κάθε σχολική μονάδα διαμορφώνεται όχι μόνον από το ευρύτερο εκπαιδευτικό σύστημα, αλλά και από το ιδιαίτερο πλαίσιο της σχολικής μονάδας, μέσω δηλαδή της δυναμικής που η ίδια αναπτύσσει.

---

¹ Ως επιστημονικός υπεύθυνος του προγράμματος θεωρώ χρέος μου να ευχαριστήσω και από τη θέση αυτή τον Πρόεδρο και τα μέλη του Τ.Π.Ε, τα άλλα μέλη του Π.Ι., τους αποσπασμένους εκπαιδευτικούς και τους εξωτερικούς συνεργάτες που πίστεψαν στον σκοπό της έρευνας, συνέβαλαν στη μέχρι τώρα πορεία της με υπευθυνότητα και συνεχίζουν να εργάζονται με ευαισθησία και κριτική σκέψη για την επεξεργασία των αποτελεσμάτων. Ιδιαίτερη αναφορά πρέπει να γίνει στα μέλη της επιτροπής εξωτερικής αξιολόγησης του προγράμματος που με τις παρατηρήσεις και τις υποδείξεις τους συνέβαλαν στη διαμόρφωση του τελικού αποτελέσματος του προγράμματος.

Διάγραμμα 2: Διαμόρφωση των παραμέτρων ποιότητας του συστήματος Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης

Η ερευνητική αυτή μέθοδος δοκιμάζεται για πρώτη φορά στην ελληνική εκπαίδευση και αναμένεται να προσκομίσει ορισμένα έγκυρα αλλά και χρήσιμα στοιχεία ως προς τον τρόπο αποτίμησης των παραμέτρων ποιότητας και της συνέργειάς τους. Τα αποτελέσματα αναμένεται να συνδράμουν αποτελεσματικά α) στην υιοθέτηση δεικτών για την παρακολούθηση της πρόοδου που συντελείται στην ελληνική εκπαίδευση, β) στην υιοθέτηση μεθοδο-

λογίας αλλά και στην οργάνωση ενός «παρατηρητηρίου» για την αποτίμηση της εκάστοτε εκπαιδευτικής πραγματικότητας, με στόχο τη δρομολόγηση βελτιωτικών παρεμβάσεων.

5. Επίμετρο

Το ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα βρίσκεται σήμερα μπροστά σε μία ακόμη ευκαιρία που του δίνει το Ε.Σ.Π.Α. 2007–13. Η αξιοποίηση των τριών Κοινοτικών Πλαισίων Στήριξης που προηγήθηκαν, θα μπορούσε σίγουρα να ήταν καλύτερη. Οι γνωστές όμως αγκυλώσεις της ελληνικής κοινωνίας, η γραφειοκρατική λειτουργία της δημόσιας διοίκησης και η έλλειψη συνεκτικού και μακροπρόθεσμου σχεδιασμού δεν επέτρεψαν την εκμετάλλευση των πόρων για την αναβάθμιση των υποδομών της εκπαίδευσης στον βαθμό που θα έπρεπε και που θα μπορούσε να γίνει.

Αυτήν τη φορά ωστόσο είμαστε υποχρεωμένοι, αξιοποιώντας την πείρα που αποκτήθηκε, να μην διαπράξουμε τα ίδια λάθη. Ας εξετάσουμε με προσοχή «τι πέτυχε, τι απέτυχε και για ποιο λόγο», ώστε να διατηρήσουμε τα θετικά και να χτίσουμε πάνω σε αυτά με πυξίδα τους μακροπρόθεσμους στρατηγικούς στόχους που ως ελληνική πολιτεία αποδεχόμαστε για την παιδεία. Μοιραία αυτή η παραδοχή παραπέμπει στην ανάγκη, που έχει πολλές φορές επισημανθεί, για

συνεννόηση – σύνθεση – συναίνεση – δέσμευση

όλων των πολιτικών δυνάμεων της χώρας με γνώμονα ένα κοινά αποδεκτό σχέδιο αναβάθμισης του εκπαιδευτικού μας συστήματος με ορίζοντα δεκαετίας.

Η δημιουργία ευέλικτων δομών, ικανών να επιδέχονται γρήγορες αλλαγές, και η θέσπιση μηχανισμών ελέγχου και διασφάλισης της ποιότητας αποτελούν άμεση και επιτακτική ανάγκη για το εκπαιδευτικό σύστημα της ελληνικής Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης. Μέσα σε αυτό το πλαίσιο εντάσσεται και η απαραίτητη αναδιοργάνωση του Π.Ι, κατά τρόπο ώστε να ανταποκρίνεται αποτελεσματικότερα στην υποχρέωσή του να επεξεργάζεται προτάσεις και να εκπονεί μελέτες με αντικείμενο τη συνεχή βελτίωση της παρεχόμενης εκπαίδευσης.

Είναι καιρός να παραδεχτούμε ότι, βασικές λειτουργίες, όπως είναι α) η άμεση κάλυψη των ελλείψεων σε υλικοτεχνικές υποδομές, β) η συνεχής ανανέωση (μέσω ανοιχτών προγραμμάτων σπουδών) του περιεχομένου των σπουδών και του εκπαιδευτικού υλικού συνακόλουθα, γ) η συστηματική επιμόρφωση των εκπαιδευτικών και η θέσπιση κινήτρων για τη συνεχή ενημέρωσή τους, δ) η περιοδική αξιολόγηση του εκπαιδευτικού έργου και των εκπαιδευτικών, ε) η θέσπιση «παρατηρητηρίου» για την παρακολούθηση

των δεικτών ποιότητας του εκπαιδευτικού συστήματος και της συνέργειάς τους, στ) η εισαγωγή των Νέων Τεχνολογιών στην εκπαίδευση, ζ) η μελέτη για τη μορφωτική αυτοτέλεια του Λυκείου και την πρόσβαση στην Τριτοβάθμια Εκπαίδευση, και τέλος η) η αξιοποίηση των αποτελεσμάτων της εκπαιδευτικής έρευνας στη διδακτική πράξη, με την προσέγγιση της γνώσης μέσω καινοτόμων προγραμμάτων που καθιστούν το σχολείο ελκυστικό, αποτελούν άμεση προτεραιότητα για την αναβάθμιση του εκπαιδευτικού μας συστήματος. Προϋπόθεση, βέβαια, για την υλοποίησή τους αποτελεί η αύξηση της δημόσιας δαπάνης για την εκπαίδευση και η αξιοποίηση των πόρων του Ε.Σ.Π.Α. 2007–2013, μέσω ενός προσεκτικά μελετημένου προγράμματος εξορθολογισμού της κατανομής και της διαχείρισης του συνόλου των πόρων.

Οι παραπάνω ειδικές ρυθμίσεις, ενταγμένες μέσα στο ευρύτερο πλαίσιο των αρχών της ανθρωπιστικής δημοκρατικής παιδείας και της αειφορίας, θα πρέπει να αποτελέσουν τον γνώμονα κατά τον σχεδιασμό των δράσεων που αποσκοπούν στην αναβάθμιση της ποιότητας του Συστήματος Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης. Έτσι, σκοπεύουμε να εργαστούμε στο Π.Ι. προσδοκώντας ότι συμβάλλουμε στη δημιουργία ενός σχολείου που θα αποτελέσει το θεμέλιο της αυριανής κοινωνίας. Ενός σχολείου που θα προσφέρει «παιδεία» με τη σύνθετη σημασία της λέξης, η οποία θα περιλαμβάνει γνώσεις, δεξιότητες και ικανότητες αναζήτησης και κριτικής επεξεργασίας της πληροφορίας, στοιχεία απαραίτητα για την αγορά εργασίας. Παράλληλα όμως θα καλλιεργεί αξίες όπως το ήθος, την πίστη στα ανθρώπινα ιδεώδη και την ανεκτικότητα, στοιχεία απαραίτητα για την ομαλή διαβίωση των ανθρώπων στις σύγχρονες κοινωνίες.

Η μεγαλύτερη από τις προκλήσεις, που έχουμε να αντιμετωπίσουμε με όπλο το σύγχρονο σχολείο, είναι να αναθεωρήσουμε τον τρόπο με τον οποίο οργανώνουμε τη γνώση, ώστε με βάση το τρίπτυχο **«απλούστευση – ευελιξία – στόχευση»** να εξασφαλίσουμε την αρμονία, το μέτρο ανάμεσα στις γνώσεις-δεξιότητες, στις ανθρωπιστικές αξίες και στην αειφορία της ανάπτυξης, δημιουργώντας κατά συνέπεια τις ενδεδειγμένες προϋποθέσεις για να μπορούν οι νέοι να αντιμετωπίσουν την αυξανόμενη πολυπλοκότητα, την ταχύτητα των αλλαγών και την έλλειψη προβλεψιμότητας που χαρακτηρίζουν τον κόσμο μας.